

II. VAIKO TEISIŲ APSAUGA

PRANEŠIMAS APIE PRIEVARTĄ PATYRUSĮ VAIKĄ: ESAMOS PADĖTIES LIETUVOJE ANALIZĖ

Dr. Ilona Čėsnienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4620
Elektroninis paštas icesna@mruni.eu

*Pateikta 2007 m. rugsėjo 14 d.
Parengta spausdinti 2007 m. lapkričio 14 d.*

Santrauka

Daugelyje šalių labai susidomėta prievarta prieš vaikus. Kalbant apie vaikų patiriamą prievartą dažniausiai nurodomi du pagrindiniai vaiko atsiskleidimo būdai: pirmasis, kai vaikas papasakoja vienam iš artimųjų; antrasis, kai vaikas tiesiogiai pasako specialistui ar kitam suaugusiajam ne iš šeimos, kuris tampa patikėtiniu. Tačiau abiem atvejais suaugusieji, išgirdę apie prievartą patiriantį vaiką, nebūtinai kreipiasi į teisėsaugos instancijas. Straipsnyje, atsižvelgiant į Lietuvoje galiojančius teisės aktus ir skirtingų sričių specialistų veiklos praktiką, nagrinėjamos įvairios nepranešimo apie prievartą priežastys bei aptariami galimi minėtos problemos sprendimo būdai.

Pagrindinės sąvokos: vaikas, pranešimas apie prievartą, etinės ir psichologinės problemos.

Įžanga

Vaiko patiriama prievarta yra sudėtingas reiškinys, sukeliantis daug problemų tiek patiems vaikams bei jų šeimos nariams, tiek ir įvairių institucijų darbuotojams. Viena iš tokių problemų yra vaiko pasakymas, kad jis yra prievartaujamas. Dažniausiai skiriami du vaiko pranešimo apie prievartą būdai: pirmasis, kai vaikas papasakoja vienam iš artimųjų; antrasis, kai vaikas tiesiogiai papasakoja specialistui ar kitam suaugusiajam ne iš šeimos, kuris tampa patikėtiniu. Nors minėtos pasakymo apie patirtą prievartą formos yra traktuojamos nevienodai, vis dėlto abiem atvejais būdinga tai, kad sužinojus apie vaiko patiriamą prievartą ne visada yra kreipiamasi į teisėsaugos institucijas.

Šio straipsnio **tikslas** – išnagrinėti nepranešimo apie vaiko patiriamą prievartą priežastis, aprašyti pasakojimo apie patiriamą prievartą situacijos ypatumus bei aptarti ryškiausias su šiuo procesu susijusias teisine ir psichologine kliūtis, trukdančias išsiaiškinti tikrąjį prievartos prieš vaikus paplitimo mastą.

Metodas: literatūros ir teisės aktų analizė.

1. Vaiko prisipažinimas patikėtiniui

Pastaruoju metu ypač didelio visuomenės ir mokslininkų domėjimosi sulaukia vaiko prisipažinimo specialistui ar kitam suaugusiajam ne iš šeimos, kuris tampa patikėtiniu, atvejai. Ši situacija yra sudėtinga tiek pačiam vaikui, tiek ir patikėtiniui: viena vertus, vaikai, atskleiddami informaciją apie prievartą, paprastai jaučiasi nesaugūs ir bijo, kad patikėtinis gali (ar privalo) imtis teisinių ar kitų veiksmų; kita vertus, sužinojęs tokią informaciją ir rūpesčio vaiku bei kaltės jausmų verčiamas patikėtinis dažniausiai nori nedelsdamas imtis kokių nors veiksmų (pavyzdžiui, pranešti Vaikų teisių apsaugos tarnybai ar teisėsaugos institucijoms). Tačiau norai ne visada yra įgyvendinami, nes patikėtiniai susiduria su

įvairiausio pobūdžio sunkumais. Be to, ne visi patikėtiniai nori apie tai pranešti atitinkamoms įstaigoms. Kyla klausimas, ar tokiu atveju patikėtiniai elgiasi teisingai?

Išanalizavus padėtį Lietuvoje galima teigti, kad jei patikėtinis yra kaimynas, pažįstamas žmogus ar pedagogas, pranešti apie vaiko patirtą prievartą nėra privalu: tai priklausys tik nuo paties patikėtinio valios, jo atsakomybės jausmo ir rūpinimosi vaiku. Taigi pranešti nėra privalu, išskyrus atvejus, kai pranešimo būtinumą reglamentuoja šalies įstatymai. Pavyzdys galėtų būti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 238 straipsnis „Nepranešimas apie nusikaltimą“. Jo 1 dalyje teigiama, kad „tas, kas be svarbios priežasties nepranešė teisėsaugos įstaigai arba teismui apie jam žinomą daromą ar padarytą **labai sunkų nusikaltimą**¹, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų“. Priminsime, kad mūsų šalyje labai sunkus nusikaltimas apibrėžiamas kaip „tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo“ (LR BK 11 str.).

Palyginti pateiksime to paties kodekso 149 straipsnio ištrauką: „(3) tas, kas išžagino nepilnamečių asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų; (4) tas, kas išžagino mažametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų.“ Toliau LR BK 150 straipsnyje nurodoma, kad mažamečio seksualinio išprievartavimo atveju maksimali bausmė yra 13 metų, o nepilnamečio atveju – 10 metų. Vadinasi, jei keturiolikos metų mergaitė savo mokytojai papasakoja, kad ją oraliniu būdu išprievartavo suaugęs vyras, paradoksalu, tačiau mokytoja, remiantis LR BK, nėra įpareigota pranešti apie tai teisėsaugos institucijoms, nes ši nusikaltimo rūšis yra traktuojama kaip sunkus, bet ne kaip labai sunkus nusikaltimas.

Dar daugiau sunkumų iškyla, jei vaiko patikėtiniais tampa gydytojai, psichologai, psichoterapeutai arba dvasininkai. Šių profesijų atstovai savo nenorą pranešti teisėsaugos institucijoms grindžia konfidencialumo ir privatumo reikalavimu, kurį numato jų veiklą reglamentuojančios teisės ir etikos normos. Detaliau panagrinėkime, kaip tokiais atvejais galėtų elgtis gydytojas arba psichologas. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme (1996) teigiama, kad „visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą **turi būti laikoma konfidencialia net ir po paciento mirties. (...) Konfidenciali informacija gali būti suteikta kitiems asmenims tik turint rašytinį paciento sutikimą.** Asmenims, tiesiogiai dalyvaujantiems gydant ar slaugant pacientą, atliekantiems paciento sveikatos ekspertizę, **be paciento sutikimo konfidenciali informacija gali būti suteikta tais atvejais ir tiek, kiek tai būtina paciento interesams apsaugoti.** Be paciento sutikimo teisės aktų nustatyta tvarka konfidenciali informacija **gali būti suteikta valstybės institucijoms, kurioms Lietuvos Respublikos įstatymai suteikia teisę gauti konfidencialią informaciją apie pacientą prieš jo valią.** (...) Nepilnamečio paciento atstovai turi teisę susipažinti su nepilnamečio paciento medicinos dokumentais, jeigu tai neprieštarauja šio įstatymo reikalavimams ir **nepilnamečio paciento interesams.** (...) Užtikrinant paciento teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, turi būti vadovaujamosi nuostata, kad **paciento interesai ir gerovė yra svarbesni už visuomenės interesus**“.

Taigi jei gydytojas mano, kad pranešimas apie vaiko būklę pakenks vaikui, jis gali niekam apie ją ir nepapasakoti, nebent tos informacijos pareikalautų teismas ar kita institucija Lietuvos Respublikos įstatymų numatyta tvarka. Tačiau ką daryti, jei be gydytojo vaikas daugiau niekam apie prievartą nepapasakoja – vėliau pasitvirtinusi tokia informacija gali būti lemtinga vaikui (jis sužalojamas, nuo sužalojimų kartais miršta)? Arba jei gydytojas abejoja vaiko pasakojimo teisingumu, nes medicininių įrodymų neaptiko, o taip dažnai būna seksualinio prievartavimo atveju? Aiškaus atsakymo ar veikimo instancijos nėra pateikiama.

Mūsų šalies psichologai savo veikloje privalo remtis 1993 m. priimtais Europos psichologų profesionalų asociacijų federacijos etikos principais. Jie 1996 m. buvo patvirtinti Lietuvos psichologų sąjungos suvažiavime. Remiantis jais numatyta, kad kiekvienas psichologas: „a) saugo profesinę paslaptį ir ypač tai, ką sužino apie kliento asmeninį gyvenimą ar ligą; b) gali suteikti jo saugomą informaciją jos prašantiems asmenims ar institucijoms tik sutikus klientui arba jam atstovaujančiam asmeniui ar įstaigai; c) žmonių kolektyve (gamykloje, mokykloje, ligoninėje ir kitur) dirbantis psichologas paprastai suteikia, jo nuomone, būtina informaciją asmenims, dalyvaujantiems taikant klientui tam tikras poveikio priemones, ir šie asmenys taip pat privalo saugoti profesinę paslaptį (kaip ir psichologas); d) vengia ir netiesioginio galimo klinikiškų pavyzdžių ar kitos medžiagos, liečiančios konkretų asmenį, atskleidimo. Jei psichologas nėra tikras, kad jo pateikiama informacija pakankamai užmaskuota, jis turi pateikti tik atskirus, sunkiai identifikuojamus faktus arba supažindinti klientą su medžiaga ir gauti jo sutikimą“.

Taigi vienas svarbiausių reikalavimų psichologo darbe yra neatskleisti profesinės paslapties. Nors mūsų šalyje, kaip ir daugelyje kitų šalių, specialistai privalo laikytis konfidencialumo principo, ta-

¹ Čia ir toliau tekste paryškinta autorės.

čiau, skirtingai negu kitų šalių, mūsų specialistų veiklą reglamentuojantys teisės aktai **aiškiai** nenusako išimčių, kokiais atvejais galima nesilaikyti konfidencialumo, todėl tai kelia daug sumaišties ne tik specialistams, bet ir patiems teisininkams. Europos Sąjungos šalių, JAV, Kanados teisės aktuose stengiamasi apibrėžti visus atvejus, kada galima ir privaloma nesilaikyti konfidencialumo. Vienas iš tokių atvejų yra, kai įtariama prievarta prieš vaiką.

Matome, kad mūsų specialistai privalo gerbti individo teises į asmeninį gyvenimą, konfidencialumą, apsisprendimą ir autonomiją, nors išimčių nekonkretizuoja jų veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Remiantis LR BK jie yra įpareigoti pranešti tik apie labai sunkų nusikaltimą. Visais kitais atvejais sprendimas pranešti arba nepranešti priklausys tik nuo paties specialisto valios, net ir tuo atveju, jei mažametis jam papasakos, kad yra tvirkinamas arba išnaudojamas pornografijai. Minėtais atvejais labai akivaizdžiai susiduria konfidencialumo reikalavimas ir teisinis nusikaltimo sunkumo traktavimas. Mažamečio tvirkinimą teisininkai traktuoja kaip nesunkų nusikaltimą (didžiausia bausmė – 2 metai laisvės atėmimo), o išnaudojimą pornografijai – kaip apysunkį (didžiausia bausmė – 4 metai laisvės atėmimo). Tokiais atvejais specialistai įstatymiškai neįpareigoti pranešti apie šias veikas jokioms institucijoms, be to, jie turi tvirtą argumentą nepranešti – konfidencialumą, ypač jei mano, kad prievartos tyrimas pakenks vaikui.

Mūsų manymu, specialistai turėtų pranešti kitoms institucijoms apie vaikų patikėtą jiems informaciją, susijusią su prievarta. Atsižvelgiant į nukentėjusiojo amžių ir nusikaltimo laiką veikimo būdai gali būti įvairūs. Sprendimą visais atvejais reikėtų priimti ramiai, net jei vaiko pasakojimas buvo labai sukrečiamas. Tinkamiausia būtų pasitarti su Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojais bei šioje srityje patirties turinčiais teisininkais. Patyręs teisininkas galės įvertinti, kiek vaiko parodymai bus sėkmingi teisme, tačiau jo paslaugos brangiai kainuoja. Vaikų teisių apsaugos darbuotojas galės pasakyti, kokių tolesnių priemonių reikia imtis norint apginti vaiko teises, tačiau šios priemonės yra bendros ir ne visada tinka individualiu atveju. Todėl siekiant padėti nukentėjusiam nuo prievartos vaikui būtina bendradarbiauti įvairių sričių specialistams. Kalbant apie bendradarbiavimą ypač aktuali pasitikėjimo problema. Pavyzdžiui, vaikų interesams atstovaujančių organizacijų specialistai nelabai pasitiki policijos darbuotojais. Abejojama, ar šie sugebės užtikrinti vaikui reikalingą konfidencialumą, kai tai bus būtina dėl jo stabilios emocinės ir psichinės būklės. Toks pasitikėjimo trūkumas yra svarbus trukdis kuriant bendradarbiavimo tarp institucijų tinklą. Be to, šiuo metu pagalbą teikiančių institucijų funkcijos kartojasi, darbuotojai dažnai nežino kitų institucijų funkcijų, trūksta noro bendradarbiauti ir geranoriškumo, nenorima greitai reaguoti, imtis atsakomybės, nes trūksta teisinio pagrindo.

Apibendrinant galima teigti, jog pagrindinės specialistų nepranešimo apie prievartą patyrusį vaiką priežastys yra: 1) žinių ir įgūdžių stoka, 2) paramos ir bendradarbiavimo stoka, t. y. negebėjimas susidoroti su informacija apie prievartą ir gauti asmeninę bei kitų specialistų paramą; 3) riboti ištekliai, t. y. lėšų paramai organizuoti trūkumas. Visi šie elementai yra svarbūs norint išvengti netinkamo specialistų elgesio, asmeniškumo, tarpusavio kaltinimų, dėl kurių dažnai kyla institucijų nesutarimų bei konfliktų dėl įgaliojimų.

2. Vaiko prisipažinimas artimiesiems

Dabar aptarkime kitą prievartos atskleidimo būdą – kai vaikas papasakoja apie tai vienam iš artimųjų, dažniausiai mamai. Esant tokiai įvykių eigai yra motyvų pranešti, bet yra ir motyvų, skatinančių slėpti šią informaciją. Pranešimo motyvai gali būti individualūs (susiję su šeima) ir susiję su pasitikėjimu specialistais. Pavyzdžiui, sunkumų pranešti nekyla, jei vaikas patyrė nepažįstamo žmogaus prievartą, jei mama pasitiki ir rūpinasi vaiku, jei mama ir vaikas pasitiki specialistais.

Nepranešimo motyvai taip pat gali būti susiję tiek su šeima ar vaiko individualiais bruožais, tiek ir su specialistais. Pirmuoju atveju, jei vaikas patiria prievartą iš artimo šeimos nario, motina gali nepranešti atitinkamoms institucijoms dėl to, kad jaučia stiprią ekonominio ir socialinio statuso praradimo, skrybų, šeimos žlugimo (jei prievartautojas – jos sutuoktinis ar sugyventinis) baimę, nepasitiki specialistais. Motinos mano, kad specialistai jų šeimoms padarys daugiau žalos negu naudos. Jos gali bijoti prisiminimo, kad vaikystėje pačios buvo seksualiai išnaudojamos, gali jaudintis dėl savo, kaip motinos, vaidmens (Furnissas, 2002). Taip pat sunku atsisakyti saugios aplinkos, nes pats fakto pagarsinimas kelia didelį kaimynų, žiniasklaidos dėmesį, kuris daugumai yra sunkiai pakeliamas. Be to, motina gali suprasti, kad ikiteisminis ir teisminis tyrimas pareikalaus daug jėgų ir finansinių išlaidų. Priminsime, kad remiantis LR BK 238 straipsnio 2 dalimi už nepranešimą apie nusikaltimą „neatsako tą nusikaltimą padariusio asmens artimieji giminaičiai ir šeimos nariai“.

Vaikai taip pat turi motyvų nepranešti arba paneigti išsakytas mintis apie prievartą dėl to, kad jais buvo nepasitikėta, už „mėlą“ jie buvo nubausti, jiems buvo primetama kaltė („tu pats to norėjai“, „tu pats kaltas“), buvo grasinama („jei papasakosi mamai, ji supyks/mane pasodins į kalėjimą/tave išveš į

vaikų namus/užmušiu tavo šunį“) ar prašoma saugoti paslaptį. Dažnai pasipasakoję vaikai jaučiasi blogai, nes išdavė paslaptį. Kiekvienam žmogui, kuriam vaikas prasarė apie prievartą, nereikėtų pamiršti, kad, priimant sprendimą pranešti, būtina įtraukti į šį procesą patį vaiką. Veikiant greitai tai dažnai pamirštama, todėl vaiką kankina kaltės jausmas ir jis atsitraukia, nes mano, jog yra kaltas dėl prievartautojo vardo atskleidimo, jo arešto ar kitokių neigiamų pasekmių. Vaikai dažnai nenori, kad kaltininkas būtų uždarytas į kalėjimą, jie nori, kad jis liautųsi „tai“ su jais daręs (Furnissas, 2002). Siekiant sumažinti slaptumo sindromo įtaką vaikams būtina suteikti bendravimo laisvę. Vaikas turi jausti, kad atskleidęs išnaudojimo faktą nebus nubaustas ar atstumtas nei šeimos narių, nei specialistų.

Galiausiai tiek vaikų, tiek jų patikėtinių ar specialistų apsisprendimui pranešti apie prievartą teisėsaugos institucijoms didelę įtaką daro šių požiūris į vaikus liudytojus. Lietuvoje dar gajos teisininkų neigiamos nuostatos dėl vaikų liudytojų. Pavyzdžiui, abejojama vaikų parodymais dėl to, kad vaikai nesugeba atskirti realaus ir vaizduotėje susikurto vaizdo, lengvai pasiduoda įtaigai, jais lengvai gali manipuliuoti piktavališkų paskatų turintis suaugęs žmogus. Vaikai yra egocentriški, todėl greitai pamiršta tuos dalykus, kurie nėra susiję su jų vidiniu pasauliu (Bottoms, Reppucci, Tweed, Nysse-Carris, 2002). Tyrimo, atlikto Lietuvoje, duomenimis, pareigūnai mano, kad vaikai patikimai gali liudyti tik nuo 9 metų amžiaus (Čėsnienė, 2004). Toks požiūris nesiremia mokslinių tyrimų rezultatais, kurie rodo, jog vaikai (net ir ikimokyklinio amžiaus) gali pateikti vertingą pasakojimą, kas su jais atsitiko.

Vienas iš veiksnių, lėmusių susidomėjimą vaikų liudytojų tyrimais, buvo tas, kad padaugėjo vaikų, teikiančių parodymus (Bruck, Ceci, Hembrooke, 1998; Nesbitt, Markham, 1999; Santtila, Korkman, Sandnabba, 2004; Schaaf, Alexander, Goodman, Ghetti, Edelstein, Castelli, 2002). Vaikai liudija įvairiose bylose: nuo stebėtų eismo nelaimių iki asmeniškai išgyventų fizinės arba seksualinės prievartos atvejų. Pastarieji sukelia ypač didelį visuomenės susidomėjimą ir susirūpinimą, reikalaujama itin kruopščiai juos iširti. Pažymima, kad, įtarus seksualinę prievartą prieš vaikus, šį faktą gana sudėtinga įrodyti, nes dažnai trūksta aiškių medicininių įrodymų, be to, neretai vienintelis ir pagrindinis informacijos apie prievartą šaltinis yra pats vaikas arba liudytojai būna kiti vaikai (Lamb, Sternberg, Hershkowitz, Esplin, 1999; Geddie, Fradin, Beer, 2000). Todėl kaltinamoji išvada remiasi vien tik vaiko parodymais.

Taip pat reikia pažymėti, kad pareigūnai dažnai klysta vertindami vaikų parodymų tikslumą. Šiuo metu užsienio šalyse dažnai išskiriamos dvi sąvokos: faktiškoji ir suvoktoji¹ kompetencija. Jos ne visada sutampa (Bottoms, 1993; Bottoms ir kt., 2002). Suvokto tikslumo vertinimas priklauso nuo daugelio veiksnių, susijusių su parodymų įrodomąja verte (pavyzdžiui, ar vaiko pasakojimą patvirtina kitas liudytojas), vaiko liudytojo charakteristikomis (amžiaus, rasės, pasirengimo teismui lygio) bei pačių suaugusiųjų ypatumais (lyties, išsilavinimo, išankstinių nuostatų, empatijos lygio).

Ši problema didelio dėmesio sulaukė dar ir dėl to, kad, be vaikų tikrų pasakojimų apie prievartą, atsirado ir išgalvotų. Pavyzdžiui, XX a. 8–9 dešimtmečiais vyko keletas plačiai nuskambėjusių ir daug mokesčių mokėtojų pinigų pareikalavusių seksualinės prievartos prieš vaikus procesų (JAV, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje). Pavyzdžiui, McMartino (JAV) procese daugiau nei 350 vaikų tvirtino, kad buvo tvirkinami darželyje ir daugelyje viešų vietų (pavyzdžiui, parduotuvėje, automobilių plovykloje, bažnyčioje). Apklausų metu kai kurie vaikai teigė, jog patyrė ne tik seksualinę prievartą. Jie buvo verčiami gerti kraują, stebėti, kaip žalojami gyvūnai, ir kita. Vaikai buvo apklausiami daug kartų, neretai naudojant įtaigias apklausos priemones. Šios bylos nagrinėjimas, trukęs keletą metų, baigėsi nepaskelbus kaltinamojo nuosprendžio, nes buvo neįmanoma nustatyti, ar vaikų pasakojimai tikslūs (Walker, 2002).

Reikia atkreipti dėmesį ir į Lietuvoje susiklosčiusią nepalankią padėtį: prievartos prieš vaikus atvejai viešai aptariami, žurnalistai klausinėja nukentėjusius vaikus, jų tėvus ir kitus asmenis taip padarydami didelę žalą bylos tyrimui. Siekiant sumažinti įtaigą iš šalies ir norint gauti patikimesnius vaikų parodymus bylos tyrimo metu reikėtų, kad informacija nebūtų viešai komentuojama, rodoma per televiziją ir t. t. Net vaikų apklausos metu rekomenduojama vaiką palikti vieną su ikiteisminio tyrimo pareigūnu, o visiems kitiems dalyvaujantiems asmenims stebėti apklausą iš gretimos patalpos per specialų stiklą.

Sėkminga vaiko apklausa taip pat labai priklauso ir nuo pareigūno pasirengimo. Vaikų apklausa turi atlikti specialiai mokyti pareigūnai, kurie privalo turėti ne tik psichologijos žinių, bet ir jų praktinio taikymo patirties (Aldridge, Cameron, 1999; Warren, Woodall, Thomas, Nunno, Keeney, Larson, Stadfeld, 1999). Mūsų apklaustų teisėsaugos institucijų darbuotojų nuomone, darbi su vaikais liudytojais reikalingos papildomos bendravimo ir vaikų psichologijos žinios (Čėsnienė, 2004). Taip pat labai svarbu, kad pareigūnai būtų susipažinę su parodymų tikslumu įtaką darančiais psichologiniais veiksniais: vidiniais ir išoriniais. Žinios apie vidinius veiksnius gali padėti tiksliau įvertinti vaiko galimybes liudyti, o žinios apie išorinius veiksnius leidžia sumažinti pareigūnų apklausose daromų klaidų skaičių,

¹ Faktiškoji kompetencija – vaiko gebėjimas pateikti tikslūs parodymus ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo metu. Suvoktoji kompetencija – suaugusiųjų vaiko liudytojo pateikiamų parodymų tikslumo suvokimas (Bottoms et al., 2002).

pavyzdžiui, užduoti daugiau atvirų klausimų, nekartoti klausimų siekiant patikrinti vaiko atsakymus ir kita.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad tirdami prievartą prieš vaikus teisininkai taip pat privalo bendrauti su įvairių tarnybų (psichologinių, pedagoginių, vaiko teisių apsaugos) atstovais, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos vaikui liudyti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnyje „Nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusiojo apklausa ikiteisminiame tyrime“ teigiama, kad į jaunesnių kaip aštuoniolikos metų liudytojo arba nukentėjusiojo apklausą „**proceso dalyvių prašymu arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva** gali būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kurie padeda apklausti nepilnamečių, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą“. Tačiau straipsnyje minimi specialistai gali būti ir nekviečiami: remiantis įstatymu jiems privalu dalyvauti tik teisiama jame posėdyje. Pastaruoju atveju pareigūnai turėtų suprasti, kad tirdami prievartą prieš vaikus be bendros įvairių sričių specialistų veiklos tinkamo rezultato dažniausiai nepasieks.

Išvados

1. Pagrindinės specialistų nepranešimo apie vaiko patiriamą prievartą priežastys yra žinių ir įgūdžių, bendradarbiavimo tarp institucijų stoka bei riboti ištekliai paramai organizuoti. Nepranešimo motyvai šeimoje gali būti susiję tiek su šeima ar vaiko individualiais bruožais, tiek ir su specialistais.

2. Siekiant padėti nuo prievartos nukentėjusiam vaikui būtina, kad bendradarbiautų įvairių sričių specialistai, būtų sudaromos tinkamos sąlygos vaikui liudyti.

LITERATŪRA

1. Aldridge, J.; Cameron, S. Interviewing child witnesses: Questioning techniques and the role of training // *New research on child witnesses: Part II (Applied Developmental Science, vol. 3)* / M.E. Lamb, R.M. Lerner, C.B. Fisher, R.A. Weinberg (Eds.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1999, p. 136–147.
2. Bottoms, B. L. Individual differences in perceptions of child sexual assault victims // *Child victims, child witnesses: Understanding and improving testimony* / G.S. Goodman, B.L. Bottoms (Eds.). New York: The Guilford Press, 1993, p. 229–261.
3. Bottoms, B. L.; Reppucci, N. D.; Tweed, J. A.; Nysse-Carris, K. L. Children, psychology, and law: Reflections on past and future contributions to science and policy // *Taking psychology and law into the twenty-first century* / J.R.P. Ogloff (Ed.). New York: Plenum Publishers, 2002, p. 62–117.
4. Bruck, M.; Ceci, S. J.; Hembrooke, H. Reliability and credibility of young children's reports: From research to policy and practice // *American Psychologist*. 1998, vol. 53, p. 136–151.
5. Čėsniėnė, I. 2004. *Ikimokyklinio amžiaus (6–7 metų) vaikų parodymų tikslumui darantys įtaką psichologiniai veiksniai*. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai, psichologija, 06 S). Vilniaus universitetas, 2004.
6. *Europos psichologų profesionalų asociacijų federacijos etikos principai*: 1996. Lietuvos psichologų sąjunga. <http://www.lps.vu.lt/index.php?id=kodeksas> [žiūrėta 2007 09 14].
7. Furnissas, T. 2002. *Vadovėlis įvairių sričių specialistams apie vaikų seksualinį išnaudojimą: darbo organizavimas, psichoterapija, teisinė apsauga ir priežiūra*. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2002.
8. Geddie, L.; Fradin, S.; Beer, J. Child characteristics which impact accuracy of recall and suggestibility in preschoolers: Is age the best predictor? *Child abuse and neglect*. 2000, vol. 24, p. 223–235.
9. Lamb, M. E.; Sternberg, K. J.; Hershkowitz, I.; Esplin, P. W. Forensic interviews of children // *Handbook of the psychology of interviewing* / A. Memon, R. Bull (Eds.). Chichester, UK: John Wiley & Sons, 1999. P. 253–277.
10. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.
11. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
12. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 102–2317.
13. Nesbitt, M.; Markham, R. Improving young children's accuracy of recall for an eyewitness event. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 1999, vol. 20, p. 449–459.
14. Santtila, P.; Korkman, J.; Sandnabba, N. K. Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews. *Psychology, Crime and Law*, 2004, vol. 10, p. 21–35.
15. Schaaf, J. M.; Alexander, K. W.; Goodman, G. S.; Ghetti, S.; Edelstein, R. S.; Castelli, P. Children's eyewitness memory: True disclosures and false reports // *Children, social science, and the law* / B.L. Bottoms, M.B. Kovera, B.D. McAuliff (Eds.). Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002, p. 342–377.
16. Walker, N. E. Forensic interviews of children: The components of scientific validity and legal admissibility // *Law and Contemporary Problems*. 2002, vol. 65, p. 149–178.
17. Warren, A. R.; Woodall, C. E.; Thomas, M.; Nunno, M.; Keeney, J. M.; Larson, S.M.; Stadfeld, J. A. Assessing the effectiveness of a training program for interviewing child witnesses // *New research on child witnesses*:

Part II (Applied Developmental Science, vol. 3) / M.E. Lamb, R.M. Lerner, C.B. Fisher, R.A. Weinberg (Eds.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1999, p. 128–135.

REPORT ABOUT CHILD ABUSE: ANALYSIS OF CURRENT SITUATION IN LITHUANIA

Dr. Ilona Čėsniėnė

Mykolas Romeris University

Summary

In many countries there has been growing awareness of the large numbers of children who are being abused. A report about child abuse cases causes a lot of problems for child and his family as well as for various specialists. Unfortunately, a disclosure by the child to adult is not always registered at police office. The present article reviews two most common situations of not-disclosure in consideration of child's or his family needs and rules for specialists (doctors, psychologists). In accordance with the laws of Republic of Lithuania and other documents the problems of disclosure and child witnessing are analysed and possible solutions are suggested. The main conclusion of this paper is that in child abuse cases the cooperation and interdisciplinary work of various services is needed in order to organise professional help for abused child and make right conditions for a child witness in an investigative process.

Keywords: child, report about abuse, ethical and psychological issues.